

18. Коссаk В.М. Правові засади іноземного інвестування в Україні: підручник. Львів: Центр Європи, 2005. 223 с.
19. Омельченко А. Державне управління іноземними інвестиціями в Україні (організаційно-правові питання): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 1996. 25 с.
20. Коссаk В.М. Правові засади іноземного інвестування в Україні. Львів: Центр Європи, 1999. 239 с.
21. Богатырев А. Инвестиционное право. Москва: Российское право, 1992. 271 с.
22. Пехник А.В. Іноземні інвестиції в економіку України: навчальний посібник. Київ: Знання, 2008. 335 с.
23. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом: підручник. Київ: Лібра, 2002. 472 с.
24. Леус М.М. Суть та класифікація іноземних інвестицій. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». 2008. № 635. С. 181–187.

СТАРОЖИЛОВ В. В.,
здобувач кафедри земельного
та аграрного права
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 349.42

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИН У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

У статті розглянуто визначення організаційно-управлінських правовідносин у сільськогосподарських підприємствах. Запропоновано під організаційно-управлінськими правовідносинами, що виникають у сільськогосподарських підприємствах, розуміти відносини між органами управління сільськогосподарським підприємством та особами, що є членами, учасниками, найманими працівниками сільськогосподарського підприємства, з приводу досягнення поставлених завдань останнього: виробництво сільськогосподарської продукції, її переробка та реалізація й/або надання послуг у сфері сільськогосподарського товаровиробництва.

Ключові слова: сільськогосподарське підприємство, організаційно-управлінські правовідносини, менеджмент.

В статье рассмотрено определение организационно-управленческих правоотношений в сельскохозяйственных предприятиях. Предложено под организационно-управленческими правоотношениями, возникающими в сельскохозяйственных предприятиях, понимать отношения между органами управления сельскохозяйственным предприятием и лицами, являющимися членами, участниками, наемными работниками сельскохозяйственного предприятия, по поводу достижения поставленных задач последнего: производство сельскохозяйственной продукции, ее переработка и реализация и/или оказание услуг в сфере сельскохозяйственного производства товара.

Ключевые слова: сельскохозяйственное предприятие, организационно-управленческие правоотношения, менеджмент.

The article deals with the definition of organizational and managerial legal relations in agricultural enterprises. The proposed organizational-legal relations arising in agricultural enterprises are understood as the relations between the management bodies of the agricultural enterprise and the persons who are members, participants, hired workers of the agricultural enterprise in relation to the achievement of the tasks set by the latter: agricultural production, its processing and realization and/or providing services in the field of agricultural commodity production.

Key words: *agricultural enterprise, organizational-managerial legal relations, management.*

Вступ. Для ринкової економіки є характерним, що сільськогосподарське підприємство самостійно приймає рішення, розробляє стратегію свого розвитку, знаходить потрібні для її реалізації засоби, наймає працівників, придбаває обладнання, насіння та паливно-мастильні матеріали, вирішує низку структурних питань, таких як створення, реорганізація, ліквідація, злиття, зміна організаційно-правової форми тощо. Тобто самостійність сільськогосподарського підприємства вимагає значного розширення сфери управління, збільшення обсягу й ускладнення характеру діяльності органів управління сільськогосподарським підприємством.

У зв'язку з цим організаційно-управлінські відносини в сільськогосподарських підприємствах, що існують у ринковому середовищі, потребують ґрунтового правового регулювання та наукового вивчення.

Дослідження теоретичних основ організаційно-управлінських правовідносин у сільськогосподарських підприємствах потребує встановлення змісту таких понять, як «організація», «управління» та «правовідносини», що мають місце всередині сільськогосподарського підприємства.

Постановка завдання. Завданням статті є визначення поняття організаційно-управлінських правовідносин у сільськогосподарських підприємствах.

Результати дослідження. Так, термін «організація» означає «устрій», «упорядкування», «об'єднання в одне ціле» [1, с. 498]. На думку В.Ю. Уркевича, з організацією пов'язують влаштування, об'єднання, сполучення елементів у єдине ціле. Управління ж покликано об'єднати, впорядкувати спільну діяльність людей. Звідси можна визначити слушним умовивід про збіг за змістом термінів «організація» й «управління», про можливість і необхідність розглядати їх у єдності [2, с. 378].

Ю.М. Козлов раніше писав, що управлінські відносини можна кваліфікувати як організаційні, орієнтуючись при цьому на широке розуміння організації як у структурному, так і у функціональному значеннях [3, с. 35; 4, с. 68].

Управління підприємством є одним із напрямів його звичайної діяльності, при цьому необхідною та обов'язковою умовою, що забезпечує цілісність підприємства як виробничої системи. Будучи самостійним видом діяльності, що реалізується в межах звичайної діяльності виробничого підприємства, управління «накладається», «пронизує» решту напрямів його діяльності, забезпечуючи тим самим як можливість їх безпосереднього здійснення, так і сумісну узгодженість у реалізації загальної мети діяльності підприємства. Ключова роль управління полягає в мобілізації ресурсів підприємства на здійснення виробничої й обслуговуючої діяльності [5, с. 130].

Управління сільськогосподарським підприємством здійснюється у двох сферах: виробничо-технічній, коли виконуються роботи з організації, координації та регулювання виробничого процесу, і соціально-економічній, коли регулюються взаємовідносини між учасниками виробничого процесу в умовах поділу та кооперації праці.

Управління сільськогосподарським підприємством як процес або функція може відбуватися лише за допомогою спеціальних структур у межах підприємства, що відповідають за збереження, цільове використання майна, ресурсів, землі сільськогосподарського призначення та здійснюють контроль за виконанням програм бізнес-планування.

Раніше О.Н. Мідюк визначала, що управління – це сукупність процесів, що забезпечують підтримку системи в заданому стані й переведення її в більш життєвий стан організації шляхом розробки та реалізації цілеспрямованих дій. Вироблення управляючих дій включає збирання, передачу й обробку необхідної інформації, прийняття рішень, що обов'язково включає визначення управляючих дій [5, с. 131].

Економічний енциклопедичний словник визначає управління як свідомий цілеспрямований вплив суб'єктів (економічних, соціальних, політичних та інших відносин) на окремих людей, трудові колективи й більш широкі спільноти, а також на економічні об'єкти з метою досягнення цими суб'єктами цілей і надання стабільності та динамічності розвитку керованим об'єктом. Управління за сучасних умов здійснюється за допомогою спеціалізованих технічних засобів – засобів зв'язку, комп'ютерних систем шляхом обміну, потоками інформації між керуючим суб'єктом і керованим об'єктом. Управління можна також розглядати як сукупність процесів планування, організації, координації, мотивації, контролю та реалізації відносин економічної власності з метою досягнення поставлених суб'єктами цілей. На управління суттєво впливає навколишнє середовище. Якщо йдеться про управління людьми, то ядром цього процесу є цілеспрямований вплив на потреби, інтереси й цілі окремих індивідів, колективів людей, верств і прошарків для досягнення поставленої мети [6].

Варто зазначити, що одним із об'єктів дослідження є саме відносини управління, що виникають усередині сільськогосподарського підприємства, а тому цілком обґрунтованою є потреба звернутися до категорії «внутрішні аграрні правовідносини». Щодо дослідження категорії «внутрішні аграрні правовідносини», то в теорії аграрного права ще не вироблено єдиного підходу до розуміння останніх. Проте найбільш вдале визначення внутрішніх аграрних правовідносин, що базується на дослідженні загальнотеоретичного поняття «правовідношення», а також на визначенні його різновиду – «аграрні правовідносини», подає В.Ю. Уркевич. Учений зазначає, що внутрішніми аграрними правовідносинами є урегульований нормами аграрного права комплекс суспільних відносин, які виникають між сільськогосподарськими підприємствами та їх членами, сільськогосподарськими підприємствами та їх найманими працівниками, сільськогосподарськими підприємствами та їх структурними підрозділами й органами управління з приводу земель, майна, праці та інших об'єктів на підставі членства (участі) в сільськогосподарському підприємстві, трудового договору (контракту) із сільськогосподарським підприємством, які надають їх учасникам взаємозумовлені суб'єктивні права й обов'язки [7, с. 59].

Отже, управлінська діяльність у сільськогосподарських підприємствах – це цілеспрямований вплив спеціальних утворень – органів управління – на осіб, що є членами, учасниками, найманими працівниками сільськогосподарського підприємства, з метою досягнення поставлених завдань останнього: виробництво, переробка та реалізація сільськогосподарської продукції й/або надання послуг у сфері сільськогосподарського товаровиробництва.

Щодо організаційного складника в організаційно-управлінських правовідносинах, то він передбачає впорядкування вказаних відносин шляхом управлінського впливу, обрання якомога ефективніших методів взаємодії між суб'єктами управлінських відносин і сприяння досягненню завдань управління сільськогосподарських підприємством

У свою чергу, під організаційно-управлінськими правовідносинами, що виникають у сільськогосподарських підприємствах, пропонуємо розуміти відносини між органами управління сільськогосподарським підприємством та особами, що є членами, учасниками, найманими працівниками сільськогосподарського підприємства, з приводу досягнення поставлених завдань останнього: виробництво сільськогосподарської продукції, її переробка та реалізація та/або надання послуг у сфері сільськогосподарського товаровиробництва.

Аналізуючи структуру організаційно-управлінських відносин, варто звернути увагу на системний характер останніх. Відомо, що система (з грецького *systema* – ціле, складене з частин, поєднання) – це філософська категорія для позначення цілісної сукупності елементів, у якій усі елементи настільки тісно пов'язані між собою, що виступають щодо навколишніх умов та інших систем як єдине ціле [8, с. 469].

Організаційно-управлінські відносини, будучи врегульованими нормами аграрного права, набувають ознак та існують у формі аграрних правовідносин. Як і для будь-яких інших правовідносин, для організаційно-управлінських правовідносин, що виникають у сільськогосподарських підприємствах, характерними є такі елементи: їх суб'єкти, об'єкти й зміст, а також юридичні факти як підстава виникнення, зміни та припинення організаційно-управлінських правовідносин. Проте зазначена нами позиція є результатом досить тривалих наукових дискусій. Так, С.С. Алексєєв, досліджуючи елементи правовідносин у теорії права, вказує серед них на суб'єктів (носія права – «управомоченого», і носія обов'язку – «правозобов'язаного»), зміст правовідносин (суб'єктивні права та юридичні обов'язки) і на їх об'єкт (на той предмет навколишнього світу, матеріальне або нематеріальне благо, з приводу якого виникли правовідносини) [9, с. 68; 10, с. 98]. Натомість Р.Й. Халфіна зауважувала, що традиційна схема правовідносин (суб'єкти, об'єкти, права й обов'язки) виникла тому, що вони моделюються за зразком зобов'язань, тоді як ця схема не охоплює всього розмаїття і складностей правовідносин [11, с. 203].

На нашу думку, для повноти проведеного дослідження варто окремо зупинитися на тому, що сьогодні в Україні поряд із терміном «управління» досить широко використовується поняття «менеджмент». Для розмежування цих понять пропонуємо розглянути більш детально поняття менеджменту й установити його співвідношення з організаційно-управлінською діяльністю, що має місце в сільськогосподарському підприємстві.

Так, у довідковій літературі слово «manage-ment» дослівно перекладається так: 1) управління, керівництво; 2) дирекція, правління; 3) уміння користуватися, наприклад, інструментом; уміння справлятися, наприклад, із роботою [12, с. 525].

У загальному вигляді менеджментом варто вважати сукупність методів, засобів і форм управління організаціями з метою підвищення ефективності їхньої діяльності [13, с. 14]. Тобто, як бачимо, мета в менеджменту й в управлінні підприємством є дуже подібною.

Крім того, менеджмент можна розглядати як професію, як науку та як процес. Як професійний вид діяльності, менеджмент спрямований на досягнення в ході будь-якої господарської діяльності підприємства, що діє в ринкових умовах, поставленої мети шляхом раціонального використання трудових і матеріальних ресурсів із застосуванням принципів, функцій і методів економічного механізму менеджменту [14, с. 9].

Як наука, менеджмент є вченням про управління сучасним підприємством, основним змістом якого є комплекс наукових принципів, методів стимулювання й організації важелів дії на поведінку людей, використання різноманітних ресурсів з метою досягнення тактичних і стратегічних цілей організації [6].

Менеджмент – інтеграційний процес, за допомогою якого професійно підготовлені фахівці формують підприємства та управляють ними шляхом постановки цілей і розробки способів їх досягнення. Процес менеджменту передбачає виконання функцій планування, організації, координації, мотивації, здійснюючи які менеджери забезпечують умови для ефективної і продуктивної праці зайнятих в організаціях працівників та отримання результатів, що відповідають цілям. Тому менеджмент – це ще й уміння досягати поставлених цілей, направляючи працю, інтелект, мотиви поведінки людей, що працюють в організації [15, с. 11].

Отже, дослідивши поняття менеджменту, його завдання, способи й методи, можна дійти висновку, що воно є тотожним поняттю управління. Проте в дослідженні ми продовжимо використовувати саме поняття «управління» під час характеристики органів управління сільськогосподарським підприємством, бо вважаємо, що поняття «менеджмент» більш підходить до економічної царини.

Висновки. Підсумовуючи викладене можемо резюмувати таке.

Управлінська діяльність у сільськогосподарських підприємствах є цілеспрямованим впливом спеціальних суб'єктів – органів управління – на осіб, що є членами, учасниками, найманими працівниками сільськогосподарського підприємства, з метою досягнення поставлених завдань останнього: виробництво сільськогосподарської продукції, її переробка та реалізація й/або надання послуг у сфері сільськогосподарського товаровиробництва.

З огляду на вищезазначене визначення управлінської діяльності в сільськогосподарських підприємствах, під організаційно-управлінськими відносинами, що виникають у сільськогосподарських підприємствах, пропонуємо розуміти врегульований нормами права зв'язок між органами управління сільськогосподарським підприємством та особами, що є членами, учасниками, найманими працівниками сільськогосподарського підприємства, з приводу досягнення поставлених завдань останнього: виробництво сільськогосподарської продукції, її переробка та реалізація й/або надання послуг у сфері сільськогосподарського товаровиробництва.

До елементів організаційно-управлінських правовідносин належать їх суб'єкти, об'єкти й зміст, а також юридичні факти як підстава виникнення, зміни і припинення організаційно-управлінських правовідносин.

Список використаних джерел:

1. Словарь иностранных слов / под ред. И.В. Лехина, Ф.Н. Петрова. Москва: ГИИНС, 1995. 856 с.
2. Уркевич В.Ю. Проблемы теории аграрных правовідносин: монографія. Харків: Харків юридичний, 2007. 496 с.
3. Козлов Ю.М. Административные правоотношения. Москва: Юрид. лит., 1976. 184 с.
4. Козлов Ю.М. Основные черты управленческих отношений в хозяйственной сфере. Сов. гос-во и право. 1969. № 9. С. 67–76.
5. Яркіна Н.М. Управління підприємством як економічна категорія (теоретичні аспекти). URL: file:///D:/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B7%D0%BA%D0%B8%20%D1%81%20Windows/drep_2014_1_26.pdf.
6. Економічний енциклопедичний словник. URL: <http://subject.com.ua/economic/slovník/7885.html>.
7. Уркевич В. Внутрішні аграрні правовідносини: підходи до розуміння. Підп-во, гос-во і право. 2005. № 5. С. 57–59.
8. Данильян О.Г. Тараненко В.М. Философия: учебник. Харьков: Право, 2013. 496 с.
9. Алексеев С.С. Право: азбука-теория-философия: Опыт комплексного исследования. Москва: Статут, 1999. 712 с.
10. Алексеев С.С. Государство и право: Начал. Курс. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: Юрид. лит., 1996. 192 с.
11. Халфина Р.О. Общее учение о правоотношении. Москва: Юрид. лит., 1974. 352 с.
12. Англо-русский словарь / сост. В. Аракин и др. 5-е изд., стереотип. Москва: Гос. изд-во иностр. и нац. словарей, 1963. 988 с.
13. Большаков А.С. Менеджмент: учебное пособие. Санкт-Петербург: Питер, 2000. 160 с.
14. Герчикова И.Н. Менеджмент: учебник. 4-е изд., перераб. и доп. Москва: Банки и биржи: ЮНИТИ, 2010. 512 с.
15. Менеджмент организации: учебное пособие / З.П. Румянцева, Н.А. Саломатин, Р.З. Акбердин и др.; под ред. З.П. Румянцевой. Москва: ИНФРА-М., 2002. 631 с.

